

115 2274
109 1917

Milica P. Trovacka

СРПСКИ НАРОДНИ КАЛЕНДАР

ЦАРЕВИНА

ЗА ПРОСТУ ГОДИНУ

1917

КОЈА ИМА 365 ДАНА.

**БИБЛИОТЕКА
ТИХОМИРА Р. БОРБЕВИЋА**

Поклон Народној Библиотеци
УРЕДНО:

МИЛАН ЈЕВТИЋ.

ЦЕНА 50 ЦЕНТИ.

ИЗДАЊЕ СРПСКЕ КЊИЖАРЕ БОЖЕ РАНКОВИЋА

249 E. 71 STREET — NEW YORK, N. Y.

o o o o

10.000 ОВИХ КАЛЕНДАРА ОТКУПИО ЈЕ ГОСПОДИН
МИХАИЛО И. ПУПИН И ПОКЛОНИО ИХ СРПСКОЈ ВОЈСЦИ.

o o o o

Сунце улази у знак
водолије $\frac{6}{8}$ в
у 5 сати 24 мин.
у јутру.

Дан је 10. 9 с. 12 м.

Дан је 20. 9 с. 36 м.

Дан је 31. 10 с. 6 м.

Дани	По старом	Дани	По новом
1 Недјеља пред просв. Гл. 6.			
П	1 Об. г. Вас. в. Нов. год.	14	Feliks
П	2 Силвестар папа рим.	15	Pavó pustinj.
У	3 Малахије и Гордије	16	Marc. papa
С	4 Јевстатије арх. српски	17	Antonije
Ч	5 Теопемт (Крст.-дан)	18	Priska djev.
П	6 Вогојављеније госп.	19	Kanut
С	7 Сабор Јована крстит.	20	Fabijan
2 Недјеља по просвјеш. Глас 7.			
Н	9 Георгије и Емилијан	21	Agnica djev.
П	8 Мученик Полијевкто	22	Vinkentije
У	10 Григорије еп. нисијски	23	Elevterije
С	11 Препод. Теодосије	24	Timotije
Ч	12 Мученица Татијана	25	Obračaj Pav.
П	13 Ермија и Стратоник	26	Ponikarpo
С	14 Сава архијеп. српски	27	Jovan Zlatoust
3 Недјеља 33. Глас 8.			
Н	15 Павао Тивејски	28	Karlo vel.
П	16 Петра ап. час вериге	29	Franjo Salez.
У	17 Антоније велики	30	Martina djev.
С	18 Максим арх. српски	31	Petar Nolas
Ч	19 Макарије Египћанин	1	Veljaca Ignjat
П	20 Јевтимије велики	2	Sretenije
С	21 Максим исповједник	3	Blazijus
4 Недјеља Митара и Фарисеја. Почине Трпод. Гл. 1.			
Н	22 Тимотије, Анастасије	4	Veronika
П	23 Клим еп. анкирски	5	Agata
У	24 Преп. м. Ксенија	6	Doroteja
С	25 Григор. богос	7	Romualdo
Ч	26 Ксенофонт и дружина	18	Ivan isпов
П	27 Препос моћи Јов. Злат	19	Apolonija
С	28 Јеврем Сириј	10	Skolastika
5 Недјеља блудног сина. Глас 2.			
Н	29 Преп. моћи Игњ. бог.	11	Desiderije
П	30 Велика три јерарха	12	Eulalija
У	31 Кир. и Јов. врачев	13	Katarina

Сунце улази у знак
риба ☉ б. у 7 сати
46 мин. у вече.

Дан је 10. 10 с. 38 м.
Дан је 20. 11 с. 12 м.
Дан је 28. 11 с. 34 м.

Дани		По старом	Dani		По новом
С	1	М. Трифун	14	Valentin	
Ч	2	Сретеније Господње	15	Anastasije	
П	3	Симеон богопримац	16	Julijana djev	
С	4	Препод. Исидор	17	Konstantija	
6 Недјеља месопуствна. Глас 3.					
Н	5	Мученица Агатија	18	Simeun	
П	6	Вукол. еп. смир.	19	Konrad	
У	7	Партеније еп.	20	Sedam-desetnica.	
С	8	Св. Сава II. арх. српски	21	Eleonora	
Ч	9	Муч. Никифор	22	Petr. slava	
П	10	Муч. Харалампије	23	Roman	
С	11	Св. Ђорђе Краговац	24	Matija apost.	
7 Недјеља сиропуствна. Глас 4.					
Н	12	Мелетије патр.	25	Valburga	
П	13	Симеон краљ српски	26	Aleksandar	
У	14	Авкс., Кирил (Мес. покл.)	27	Leander	
С	15	Апостол Онисим	28	Romanus	
Ч	16	Муч. Памфил	1	Ožujak	
П	17	Теодор Тирон	2	Simplicije	
С	18	Лав папа, Флавије	3	Kunigunda	
8 Прва недјеља поста (чиста). Глас 5.					
Н	19	Апостол Архип	4	Kazimir	
П	20	Лав епископ кат.	5	Evseviје	
У	21	Тим., Јевс. (Бијеле покл.)	6	Fridolin	
С	22	Маврикије (поч. поста)	7	Toma iz Akv.	
Ч	23	Поликарп епископ	8	Pepeljava srijeda	
П	24	I. и II. об. г. Јов. Кр.	9	Kiril i Metodije	
С	25	Тарасије патр.	10	40 mučenika	
9 Друга недјеља поста (пач.). Глас 6.					
Н	26	Шорфирије епископ	11	Iraklije	
П	27	Прок. Дек. (Теод. суб.)	12	Grigoriје	
У	28	Василије исп.	13	Rozina	

Сунце улази у знак
овна \approx 8. у 7 сати
18 мин. у вече.
Почиње пролеће.

Дан је 10. 12 с. 6 м.
Дан је 20. 12 с. 48 м.
Дан је 31. 13 с. 12 м.

Дани		По старом	Дани		По новом
С	1	Мученица Евдокија	14		Matilda
Ч	2	Теодос. еп. кирин.	15		Longin
П	3	Евтропије, Клеоник	16		Kirijak
С	4	Преп. Герасим	17		Gertruda

10 Трећа недјеља поста (крстопокл.). Глас 7.

Н	5	Мученик Конон	18		Edvard
П	6	42 мучен. у Аморији	19		Josif zaruč
У	7	Василије, Јеврем	20		Joakim
С	8	Теофилакт еп. ник.	21		Venedikt
Ч	9	40 Мученика (Мученици)	22		Oktavijan
П	10	Мучен. Кодрат и др.	23		Eberhard
С	11	Софроније патр. јер.	24		Ark. Gavrilo

11 Четв. недјеља поста (средоп.). Глас 8.

Н	12	Григорије двојеслов	25		Blagovijesti
П	13	Преп. моћи Ник. пат.	26		Kastul
У	14	Пр. Венедикт	27		Rupert
С	15	Мч. Агатије и друг	28		Guntram
Ч	16	Муч. Савин и Папа	29		Eustasije
П	17	Алексије ч. божји	30		Gvido iz Ar.
С	18	Кирил архијеп. јер.	31		Amos prorok

12 Пета недјеља поста (глув.). Глас 1.

Н	19	Хрисант и Дарија	1		Ovijeti Hugo
П	20	Јов и Сергије	2		Franc, Paula
У	21	Јаков еп., Тома п.	3		Richard
С	22	Василије презвитер	4		Isidor
Ч	23	Никон и 200 учен.	5		Vicentije
П	24	Захарије Артемије	6		Sikstus
С	25	Благовјештење	7		Celestin

13 Шеста недјеља поста (двипјетна).

	26	Цвети	8		Uskrs
П	27	Матрона	9		Uskrs. poned.
У	28	Преподобни Иларијон	10		Jezekilj
С	29	Марко еп.	11		Lav papa
Ч	30	Јован Лествичник	12		Julije papa
	31	Велики Петак	13		Hermenegilda

Сунце улази у знак
телица ♉ в. у 7 сати
12 мин. у јутру.

Дан је 10. 13 с. 42 м.
Дан је 20. 14 с. 10 м.
Дан је 30. 14 с. 36 м.

Дани		По старом	Дани	По новом
С	1	Марија Египћанка	14	Tiburције
14 Недјеља свијетла.				
Н	2	Воскресење Христ.	15	Anastasija
П	3	Воскресен. понедељ.	16	Benedikt
У	4	Воскресен. уторак	17	Rudolph
С	5	Теодул и Агатопоп	18	Apolonije
Ч	6	Евтим. еп. цариградски	29	Hermogen
П	7	Георгије еп. мел.	20	Doimcila
С	8	Апостола Иродијон	21	Anzeelm
15 Недјеља Томина.				
Н	9	Муч. Евсихије	22	Leonidas
П	10	М. Тер. и др. Руж.	23	V. Georgije
У	11	Свешт. муч. Артемон	24	Adelbert
С	12	Василије епископ	25	Ev. Marko
Ч	13	Свешт. муч. Артемон	26	Kletus
П	14	Мартин п. р.	27	Peregrin
С	15	Аристарх, Трофим	28	Vitalis
16 Недјеља Мироносица.				
Н	16	Агатија, Ирина	29	Petar муџ.
П	17	Симеон персидски	30	Katar. sens.
У	18	Јов. уч. Гр. Декапол.	1	Svibanj Filip
С	29	Јован ветхопештери.	2	Anastasije
Ч	20	Преп. Теодор Трихипа	3	Nalazak †.
П	21	Јануарије и др.	4	Florijan
С	22	Теод. Сикеот	5	Piję V.
17 Недјеља Раслабленог.				
Н	25	Вел. мч. Георг. (Ѕ.-дан)	6	Jov. iz Damaska
П	24	Муч. Сава Стратилат	7	Stanislav
У	25	Евангелист Марко	8	Mihailo
С	26	Вас. еп. амасијски	9	Grigorije п.
Ч	27	Симеон сродник госп.	10	Antonia
П	28	Јасон и Сосипатер	11	Mamerto
С	29	Василије Острошки	12	Pankracije
18 Недјеља Самарјанке.				
Н	30	От. Јаков, бр. Јован	13	Servacije

Сунце улази у знак
близнаца ☉ 9. у 7
сати 8. мин. у Јутру.

Дан је 10. 14 с. 56 м.
Дан је 20. 15 с. 14 м.
Дан је 31. 15 с. 24 м.

Дани		По старом	Dani	По новом
П	1	Пророк Јеремије	14	Bonifacije
У	2	Атанасије велики	15	Isidor
С	3	Тимотије, Мавро-	16	Ivan Nepom.
Ч	4	М-ца Пелагија	17	Bruno
П	5	Мученица Ирина	18	Venencije
С	6	Прав. и многос. Јов.	19	Celestin

19 Недјеља Св. Јулијана

Н	7	Мученик Акакије	20	Bernhardin
П	8	Еванг. Јован	21	Kostantin vel.
У	9	П. моћи св. Николе	22	Jelena carica
С	10	От. Симон Зилот	23	Desiderije
Ч	11	Вознесен Господње.	24	Spasov-dan
П	12	Епифаније и Герман	25	Grgur VII. papa
С	13	М-ца Гликерија	26	Filip

20 Недјеља св. Отаца

Н	14	Муч. Исидор	27	Marija Magd.
П	15	Паханије велики	28	German
У	16	Теодор освећени	29	Turibije
С	17	Апостол Андроник	30	Robert
Ч	18	Муч. Теодор и Петар	31	Kvirin
П	19	Св. Стеван Пинерски	1	Lipanj Nikod.
С	20	Мученик Василиск	2	Rudolf

21 Недјеља педесетница

Н	21	Св. св. Духа. Ц. К. и Ј.	3	Duh. ponedjeljak
П	22	Духовски понедељак	4	Duhovi
У	23	Михаило еп. син.	5	Bonifacije
С	24	Преп. Симеон (Сви св.)	6	Norbert
Ч	25	Ш. О. гл. Ј. К.	7	Robert
П	26	Ап. Карпо	8	Medardo
С	27	Свешт. муч. Терапонт	9	Kolumban

22 Недјеља 1. Свих Светих. Глас 8.

Н	28	Ник. еп. (Задушнице.)	10	Sv. Trojica
П	29	Муч. Теодосија (П. п.)	11	Varnava
У	30	Преподобни Исакије	12	Vasilije veliki
С	31	Апостол Јершије	13	Anton pad.

Сунце улази у знак
рака ☾ 9. у 3 сата
28 м. послје подне.
Почиње лето.

Дан је 10. 15 с. 28 м.
Дан је 20. 15 с. 24 м.
Дан је 30. 15 с. 12 м.

Дани		По старом	Dani	По новом
Ч	1	Муч. Јустин	14	Врашанчево
П	2	Никифор	15	Vitus
С	3	Мученик Лукијан	16	Veno

23 Недјеља 2. Глас 1.

Н	4	Митрофан патр.	17	Rajner
П	5	Д. еп. тирски (Пет. пост)	18	Marcelin
У	6	Вис., Текла (поч. поста)	19	Gervasije
С	7	Теодот еписк., Марија	20	Florentina
Ч	8	Теодор Стратилат	21	Alojzije
П	9	Кирил арх. алекс.	22	Pavlin
С	10	Тимотије еп.	23	Sidonija

24 Недјеља 3. Глас 2.

Н	11	Вартоломије и Варнава	24	Ivanj-dan
П	12	Онуфрије, Петар	25	Prosper
У	13	М-ца Акилина	26	Jeremija pr.
С	14	Јелисије пр., Метод	27	Vladislav
Ч	15	Кнез Лазар (Видов-дан)	28	Lav II. para
П	16	Чудотворац Тихон	29	Petrov-dan
С	17	Исмаил, Мануило	30	Spomen Pav.

25 Недјеља 4. Глас 3.

Н	18	М. Леонтије, Ипатије	1	Srpanj Teob.
П	19	Јула брат г., Пајсије	2	Pohod Bog.
У	20	Методије еп. патар.	3	Anatolije
С	21	Муч. Јулијан тарш.	4	Udalriko
Ч	22	Јевсевије еп. сам.	5	Kiril i Met.
П	23	Мученица Агрипина	6	Isaija pr.
С	24	Рожд. Јов. кр. (Ив.-дан)	7	Velibaldo

26 Недјеља 5. Глас 4.

Н	25	Муч. Фефронија	8	Kilijan
П	26	Преп. Давид, Јован	9	Viktorija
У	27	Преп. Сампсон	10	Amalija
С	28	Преп. м. Кира и Јована	11	Pije I. para
Ч	29	Ап. Пет. и Пав. (П.-дан)	12	Hajnrh
П	30	Сабор 12 апостола	13	Margarita

Сунце улази у знак
лава 11. у 2 сата
24 мин. ноћу.

Дан је 10. 14 с. 54 м.
Дан је 20. 14 с. 34 м.
Дан је 31. 14 с. 4 м.

67
681
386
2315
1500
3815

Дани		По старом	Дани	По новом
С	1	Врач. Кузм. и Дамјан	14	Bonaventura
27 Недјеља 6. Глас 5.				
Н	2	Шолагање хаљ. Бог.	15	Rastanak ap.
П	3	Мученик Јакинт	16	Marija
У	4	Андрија арх. критски	17	Aleksije
С	5	Атанасије Атонски	18	Arnold
Ч	6	Препод. Сисој вел.	19	Arsenije
П	7	Тома и Акакије	20	Plija prorok
С	8	В. муч. Прокопије	21	Danilo pr.
28 Недјеља 7. Глас 6.				
Н	9	Мученик Панкратије	22	Mar. Magd.
П	10	45 муч. у Никопољу	23	Apolinaris
У	11	Еуфимија, Олга	24	Hristina
С	12	Прокло и Иларије	25	Jakov apst.
Ч	13	Сабор арх. Гаврила	26	Ana
П	14	Апостол Акила	27	Pantelija
С	15	Кирик и мати му Јулита	28	Inokent. I.
29 Недјеља 8. Глас 7.				
Н	16	Св. муч. Атиноген	29	Marta
П	17	Марина (Ог. Марија)	30	Abdon
У	18	Јакинт и Емилијан	31	Ignjat Loj
С	19	Макрина с. в. Вес.	1	Kolovoz Č. ver.
Ч	20	Пророк Илија	2	Porcijunk.
П	21	Симеон и пр. Језекиљ	3	Stevan
С	22	Марија Магдалина	4	Dominik
30 Недјеља 9. Глас 8.				
Н	23	Трофим и Теофил	5	Mar. snež.
П	24	В. м-ца Христина	6	Preobraženje
У	25	Успеније св. Ане	7	Kajetan
С	26	Јермолај, Параскева	8	Kirijak
Ч	27	Вел. муч. Панталејмон	9	Roman
П	28	Прохор и Никанор	10	Lavrentije
С	29	Мученик Калиник	11	Suzana
31 Недјеља 10. Глас 1.				
Н	30	Мати Ангелина	12	Klara
П	31	Јевдоким (Покл. госп.)	13	Hipolit

Сунце улази у знак
дјевојке ♁ 11. у 8
сати 47 мин. у јутру.

Дан је 10. 13 с. 36 м.
Дан је 20. 13 с. 8 м.
Дан је 31. 12 с. 34 м.

Дани		По старом	Дани		По новом
У	1	Нал. 7, Мак. (Ш. пост)	14	Евсевје	
С	2	Прен. мош. архђ. Стев.	15	Vel. Gospojina	
Ч	3	Исакије, Далмат	16	Roђus	
П	4	7 дјеце у Ефесу	17	Liberat	
С	5	Мученик Евсигније	18	Jelena car.	
32 Недјеља (11).					
Н	6	Преображеније госп	19	Lodovik	
П	7	Муч. Дометије	20	Stevan kr ug	
У	8	Емилијан и Мирон	21	Franciška	
С	9	Апостол Матија	22	Timotije	
Ч	10	Лаврентије архиђакон	23	Filip	
П	11	Купло и Сосана	24	Bartolomej	
С	12	Фотије и Аникита	25	Genezije	
33 Недјеља 12. Глас 3.					
Н	13	Максим исповједник	26	Samujilo	
П	14	Пророк Михеј	27	Josif	
У	15	Успев. Бог. (В. Госп.)	28	Avgustin	
С	16	Пренос убруса Госп.	29	Usjekovanje	
Ч	17	Мирон, Стратон и др.	30	Roza	
П	18	Муч. Флор и Лавро	31	Rajmund	
С	19	Андрија Стратилат	1	Rujan	Egid.
34 Недјеља 13. Глас 4.					
Н	20	Пророк Самујило	2	Antonije	
П	21	Апостол Тадија	3	Rajmund	
У	22	Мученик Агатоник	4	Rozalija	
С	23	Мученик Луп	5	Viktorin	
Ч	24	Свешт. муч. Евтих	6	Zaharija	
П	25	Вартоломије и Тит	7	Regina	
С	26	Андријан и Наталија	8	Mala Gospojina	
35 Недјеља 14. Глас 5.					
Н	27	Преподобни Пимен	9	Gorgonije	
П	28	Мојсије Мурин	10	Nikola	
У	29	Усјек. ч. гл. Јов. крст.	11	Avram praot.	
С	30	Александар, Јован	12	Gvido	
Ч	31	Пол. појаса Богород.	13	Mavrilije	

Сунце улази у знак
теразија гд 11. у 6
сати у јутру.
Почиње јесен.

Дан је 10. 12 с. 2 м.

Дан је 20. 11 с. 22 м.

Дан је 30. 11 сати.

Дани		По старом	Дани	По новом
П	1	Симеон и мати му Марта	14	Krstov-dan
С	2	Мученик Мамант	15	Nikodim
36 Недеља 15. Глас 6.				
Н	3	Антим и Теоктист	16	Ludmila
П	4	Вавила и Мојсије	17	Hildegarda
У	5	Захарија и Јелисавета	18	Toma
С	6	Мученик Евдоксије	19	Januarije
Ч	7	Мученик Созонт	20	Evstahije
П	8	Рожд. Богор. (М. Госп.)	21	Matija ev.
С	9	Јоаким и Ана	22	Mavricije
37 Недеља (16.) пред воздвиженјем. Глас 7.				
Н	10	Минодора, Митрод.	23	Tekla
П	11	Преподобна Теодора	24	Rupert
У	12	Св. мур. Автоном	25	Kleofas
С	13	Сатник Корнилије	26	Kiprijan
Ч	14	Воздв. чесн. † (Крст.-д.)	27	Kosma i D.
П	15	Вел. мученик Никита	28	Večeslav kr.
С	16	Вел. муч. Еуфимија	29	Arh. Mihail
38 Недеља (17.) по воздвиженју. Глас 8.				
Н	17	Софија и 3 јој кћери	30	Jeronim
П	18	Отац Евменије	1	Listopad Remig.
У	19	Трофим и Саватије	2	Leodegarije
С	20	Вел. муч. Евстатије	3	Kandid
Ч	21	Апостол Кодрат	4	Franja Sal.
П	22	Фока и пророк Јона	5	Placid
С	23	Зачеће Јов. крстит.	6	Fides, ep. h.
39 Недеља 18. Глас 1.				
Н	24	Симеун, I. кр. Стеван Т.	7	Justina
П	25	Преп. Еуфросинија	8	Brigita
У	26	Смрт Јована евангел.	9	Dionisije
С	27	Муч. Калистрат	10	Franja Bordj.
Ч	28	Препод. Харит.	11	Nikasje
П	29	Киријак (Михољ-дан)	12	Maksimilijan
С	30	Григор. из Јерменије	13	Koloman

Сунце улази у знак
скорпије ☉ 11. у 2
сата 54 минута по-
слије подне.

Дан је 10. 10 с. 28 м.

Дан је 20. 9 с. 58 м.

Дан је 31. 9 с. 30 м.

КРАЈ 31 ДАН

Дани

По старом

Дани

По новом

40

Недеља 19. Глас 2.

Н	1	Пок. Богородичин (зад.)	14	Kalist
П	2	Кипр. и Јустина	15	Terezija
У	3	Дионисије Ареопагит	16	Galus
С	4	Стеван Штиљановић	17	Hedviga
Ч	5	Мученица Харитина	18	Evan. Luka
П	6	Апостол Тома	19	Ferdinand
С	7	Сергије и Вакхо	20	Felicijan

41

Недеља 20. Глас 3.

Н	8	Препод. Пелагија	21	Ursula
П	9	Стеван Деспот срп.	22	Kordula
У	10	Мученик Евлампие	23	Ivan Kapis.
С	11	Апостол Филип	24	Arh. Rafail
Ч	12	Муч. Пров. и Тарах	25	Hzizant
П	13	Карпо и Папила	26	Amadeus
С	14	Преп. мати Параскева	27	Florencije

42

Недеља 21. Глас 4.

Н	15	Јевтим. и Лукијан	28	Sim. i Juda
П	16	Мученик Лонгин	29	Evsevija
У	17	Пророк Осија	30	Klaudije
С	18	Петар цетински Ев. Лука	31	Volfgant
Ч	19	Преп. Прохор Пчински	1	Студени
П	20	Вел. муч. Артемије	2	Zadušnice
С	21	Преподобни Иларијон	3	Hubert

43

Недеља 22. Глас 5.

Н	22	Аверкије еп. (задушнице)	4	Karlo Bor.
П	23	Јаков брат господ.	5	Emerih
У	24	Муч. Арета и друг.	6	Leonard
С	25	Маркијан и Мартир.	7	Engelbert
Ч	26	Вел. мч. Дим. (М.-дан)	8	Gotfrid
П	27	Мученик Нестор	9	Teodor
С	28	Арсеније арх. српски	10	Trifun

44

Недеља 23. Глас 6.

Н	29	Аврамије, Анастасија	11	Martin ер.
П	30	Стеван-Мил. кр. српски	12	Emilijan
У	31	Стахије и Амплије	13	Stanislav

Сукце улази у знак
стријелца 10. у
подне.

Дан је 10. 9 с. 6 н.
Дан је 20. 8 с. 42 н.
Дан је 30. 8 с. 38 н.

Дани		По старом	Dani	По новом
С	1	Врач Кузм. и Дамј.	14	Veneranda
Ч	2	Акиндин и Афтон.	15	Leopold
П	3	Обнова хр. (Ђурђиц)	16	Otmar
С	4	Јоаникије велики	17	Grigorije

45

Недјеља 24. Глас 7.

Н	5	Галактијон и Епистима	18	Roman
П	6	Павле арх. царигр.	19	Jelisaveta
У	7	33 муч. у Мелитини	20	Feliks
С	8	Сабор арх. Михаила	21	Vavedenije
Ч	9	Онисифор и Порфир.	22	Cecilija
П	10	Ераст, Олимп и др.	23	Kliment
С	11	Стеван Деч. краљ срп.	24	Hrizogen

46

Недјеља 25. Глас 8.

Н	12	Јован патр. алекс.	25	Katarina
П	13	Јован Златоуст	26	Konrad
У	14	Ап. Филип (Бож. покл.)	27	Virgilije
С	15	М. Гурије (Поч. п.)	28	Sosten
Ч	16	Евангелист Матија	29	Saturin
П	17	Григорије епископ	30	Ap. Andrija
С	18	Платон и Роман	1	Prosinac

47

Недјеља 26. Глас 9.

Н	19	Пророк Авдија	2	Jovijana
П	20	Григор. Декаполит	3	Franjo Ksav.
У	21	Вход Богор. (Вавед.)	4	Varvara
С	22	Апостол Филмон	5	Sava
Ч	23	Амфилохије, Алекс.	6	Nikola
П	24	Вел. муч. Екатерина	7	Amvrosije
С	25	Климентије папа	8	Začće Bogorođ.

48

Недјеља 27. Глас 2.

Н	26	Преп. Алипије	9	Leokadija
П	27	Јаков Перзијанац	10	Judita
У	28	Исповјед. Стеван нови	11	Damas
С	29	Мученик Парамон	12	Evlalija
Ч	30	Апостол Андрија	13	Lucija djev.

Сунце улази у знак
козорога ☿ 10. у 1
сат послје поноћи.
Почиње зима.

Дан је 10. 8 с. 32 м.
Дан је 20. 8 с. 36 м.
Дан је 31. 8 с. 50 м.

Дани		По старом	Дани	По новом
П	1	Пророк Наум	14	Spiridon
С	2	Урош цар српски	15	Irinej
49 Недеља 28. Глас 3.				
Н	3	Пророк Софоније	16	Adelajida
П	4	Вел. м-ца Варвара	17	Lazar
У	5	Сава освећени	18	Gracijan
С	6	Св. отац Никола	19	Ignjatije
Ч	7	Амвросије епископ	20	Hristijan
П	8	Препод. Патапије	21	Apost. Toma
С	9	Зачеће Богородице	22	Zenon
50 Недеља 29. Глас 4.				
Н	10	Јован десп (Материце)	23	Viktorija
П	11	Данило ступник	24	Adam i Eva
У	12	Спиридон епископ	25	Božić
С	13	Евстр., Авкс.	26	Sv. Stevan
Ч	14	Тирс, Левкије и др.	27	Ev. Jovan
П	15	Муч. Елевтерије	28	Nevina dječ.
С	16	Пророк Агеј	29	Toma episk.
51 Недеља (30.) св. праотаца. Глас 5.				
Н	17	Прор. Данило (Оцеви.)	30	Car David
П	18	Муч. Севастијан	31	Silvestar I.
У	19	Муч. Бонифатије	1	Sjećan, 1918. N. 6.
С	20	Дан. арх. српски, Игњ. б.	2	Makarije
Ч	21	Муч. Јулијана	3	Genoveva
П	22	В. м-ца Анастасија	4	Titus episk.
С	23	10 муч. (Туцин-дан)	5	Telesfor
52 Недеља (31.) св. отаца, пред Рожд. Глас 6.				
Н	24	М. Евгенија (Бадњи-дан)	6	Tri Kralja
П	25	Рожд. Христ. (Божић)	7	Lucijan
У	26	Саб. Бог. (Бож.-дан)	8	Severin
С	27	Св. Стеван архиђакоп	9	Julijan
Ч	28	20 хиљада мучен.	10	Pavo pust.
П	29	14 хиљада дјете	11	Higin
С	30	Мученица Анисија	12	Ernest
53 Недеља (32.) по Рождеству. Глас 7.				
	31	Препод. Меланија	13	Hilarije

ЦАРЕВИНА

1917

МОЛИТВА

o o o o

„Ми се молимо теби, Оче, не да се измени твоја воља већ наша. Нека буде воља твоја! Ако је Србија на путу човечанске просвећености и ако је она зло, као што држе наша немачка браћа, о Оче, учини од Србије слано језеро пре но што је они претворе у гробље... Па ипак нека буде воља твоја, не наша. Ми смо твоји у добру нашем и у гресима нашим. Па што је најзад цела ова планета наша? Мали труп праха. И што смо ми, дакле, на том малом трупу праха? Ми, људи велики и мали? Ми, државе, богате и сироте? Ми цркве, праве и лажне? Једну реч ја се усуђујем да кажем: у твоје присућу наше је име мук, и молитва наша. И на дану најсветлијем и најмиријем у животу нашем, светлости нема без Тебе. А колико тек светлости Твоје потребујемо у данашњем часу нашем! Ми смо мали труп праха под престолом Твојим, али сети се, о Оче, труп који је у стању мирне душе да упре поглед свој к Теби. И то ће бити наша једина слава и једини понос наш међу браћом нашом: живином, биљем и камењем. Али клањајући се теби, ми постајемо другои звезда. О Господе, буди вечно сунце наше и проси светлост Твоју на звезду сваку, сада и вазда. Амин.”

Беседа: „За Крст и Слободу.”

Др. НИКОЛАЈ ВЕЛИМИРОВИЋ.

o o o o

БОЖИЋ 1916

o o o o

До два месеца доћиће нам и Божић . . .

*

Нема дана без очнога вида,
нити праве славе без божића!
Славно сам божић у Витлејем,
славно га у Атонску гору,
славно га у свето Кијево;
ад' је ова слава одвојила
са простотом и са веселошћу.
Ватра плама боље него пшда,
прострта је слама испред огња,
прекрштени на огњу бадњаци;
пушке пучу, врте се пецива,
гусле гуде, а кола пјевају;
с унучађу ведови играју,
по три паса врте се у коло,
све би река' једногодишњини,
све радошћу дивном нарављено;
а што ми се највише допада
што свачему треба аздравити!

*

Такав је Божић бивао — под Турцима.
Такав је Божић бивао — и под потурицама.
Под Немцима и под Бугарима неће бити такав ово-
годишњи српски Божић.

Под њима —

Нико срећан, а нико довољан,
нико мирац, а нико сповојан . . .

Пет стотина година турчили су Турци српски Божић,
али га потурчили нису. Ове године потурчише га Хриш-
ћани: умучаше звона, утулише бадњаке, угасише песму
српску божићину . . .

За владе Немаца јецаће хришћански олтари у српским црквама на Божић!

За владе Бугара плакаће словенски језик у српским црквама на Божић!

О, свето јагње господње, зашто проли крв своју невину, када њоме не затрова клицу Јудину?

Свет је овај тирај тирајину,
а камо ли души благородној!
у њ' ратује душа са тијелом,
у њ' ратује море с бреговима,
у њ' ратује зима и топлина,
у њ' ратују вјетри с вјетровима,
у њ' ратује живина с живином,
у њ' ратује народ са народом,
у њ' ратује човек са човјеком,
у њ' ратују диеви са нојима,
у њ' ратују дуси с небесима...

О свето чедо господње, зашто пође на муке голготске, када у њима не угуши семе Искаротско?

Крв праведна дими на олтаре,
Пивоти се у прах развијаше...

Сузом удовичком Србин твој овог Божића наливаће кандило твоје... Уздахом старачким Србин твој овог Божића задимиће кадioniцу твоју... Јауком сиротичким Србин твој ово Божића појаће тропар твој...

Данас, након хиљаду и сто година што узресмо светлост твоју, утули се српско кандило пред олтаром твојим, угаси се српско звоно пред црквом твојом — а Јуда Искаротски разори гнездо заточника твојих...

Вјеро права, кукавна сирото!...

*

Ове године на нашим црквама неће се ни звона обрадовати Божићу.

На ражљевима неће се вртити пецива.

Крај огњева неће гусле гудити.

Око бадњака неће кола певати.

Дедови ће се хватати с унучађу у тужне поворке да поју на гробове — трећег паса.

На тужни Божић 1916. гусле ће мучати, дедови уздисати, љубе јецати, а сиротице сузом — наздрављати.

Ове године о српском Божићу неће бити ни огња, ни бадњака, ај, ни сламе у српском дому. . .

Ове године нема Божића српском народу.

Нема ни. . .

Слава му и милост!

*

Хвала богу на његовом дару!

Њему милом било је драго, да за српски народ дође време да процвили српска њива тучна, да пројеча српска гора звучна.

Њему драгом било је мило, да за српски народ дође време да олтар протужи за служитељем, да праг проплаче за бранитељем; девојка за венцем, а невеста за младенцем.

Њему благом било је угодно, да за српски народ дође време, да се колевка српска изврне, а српски гроб разгрне.

Њему милостивом било је у вољи, да дође време, да Србин проговори шапатам и пропева уздахом.

Хвала богу на његовом дару!

Хвала њему милом на томе, што свети олтар српски не тужи због тога, што Србин сам погази веру своју.

Хвала њему драгом на томе, што свети праг српски не тужи због тога, што Србин сам оскрнави дом свој.

Хвала њему благом на томе, што даде Србину снагу да говори крупну реч и онда када шапатам збори; што даде моћ Србину да пева гласну песму и онда, када уздахом пева. . .

Хвала њему милостивом, што ће и од сада српски

гуслар своју тугованку завршивати као што ју је завршивао и увек до сада:

Све је свето и честито било
И миломе богу приступачно!...

*

До два месеца доћиће нам Божић.

Нама у туђини носи он два бремена: да га прославимо и за оне заточнике наше, који га ове године дочекују крај дебела топа и крај танке пушке, и за оне мученике, који га ове године дочекују крај празне трпезе и крај пуног гроба — за српског ослободиоца и за српског роба.

Јесмо ли, браћо, спремни, да то тешко бреме прихватимо на наша слабачка плећа?

Јесмо ли, браћо, готови, да ту свету дужност обавимо како српски ваља и требајује?

Само је један начин да то учинимо:

Поделитемо чесницу своју са онима, који данас гину за част српског имена!

Поделитемо печеницу своју са онима, који данас страдају з аславу српског племена!

Напред за — Божићни Дарак!

Оживимо веру, која данас дркће у српској души!

Охрабримо снагу, која данас јеца у српском срцу!

Учинимо жртву своју да и с наше стране буде све

....свето и честито

И миломе богу приступачно!...

Напред за — Божићни Дарак!

Српски Дневник — Њујорк, 16. нов. 1916.

М. ЈЕВТИЋ.

Царе Перо, честито колено!

o o o

У староме граду Расу лежи болан Петар Мркоњић.
Снежна глава, смиљкитно чело.

Давно је свело на њему оно што је рода земаљскога; испио стари вампир старост, покосио стари целат време.

Малаксале су руке, које су некада, преко француских вода, спасавале част францускога официра.

Клонуле су руке, које су некада, преко херцеговачких брда, спасавале наду српских хајдука.

Сломљен је хајдук, који је некад пркосио:

У стању сам стипи и утепи

И на страшном месту постојати...

На њему је остало само оно што је рода небескога: срце, које не дрхће у муци и душа, која не клоне у невољи.

Где се некада дизао престо силнога Немање Завидовића прострла се постеља боланог Петра Мркоњића.

Крај постеље седе два старца: један седих бркова, други беле браде, оба забринута чела...

„Где ми је војска, о војводо? пита снежна глава.

„На путу за Косово”, одговарају седи бркови.

Стеже се срце које не дрхће у муци и рече:

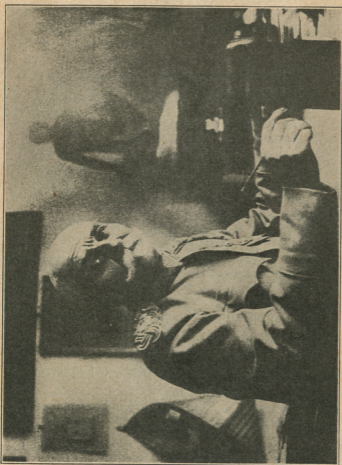
„Добро си учинио, војводо: на Косову се копају гробови Милошима, да из њихових костију ускрсну Кара-Ђорђи!”

„Где ми је држава, о везиру?” пита смиљкитно чело.

„На путу за Зету”, одговара седа брада.

Сабра се душа која не клоне у невољи и рече:

„Добро си учинио, везиру: у Зети се копају гробови
Бодинима, да из њихових костију васкрсну Немање!

КРАЉ ПЕТАР I.
Ослободилац Срба и потлаченог Словенства.

Разведрише се забринута чела и рекоше у један
глас седи бркови и бела брада:

„А куда њеш ти, о господару?“

Петар Мркоњић не рече ништа, већ извади Косов-

ско Јеванђеље и из њега прочита стихир старих српских
царева:

Ако л' волиш царству небескоме,
Ти сагради на Косову пркву.
Не води јој темељ од мрамора,
Већ од чисте свиле и сперлета.
Па нареди и причести војску
Да је спремна дочекати Турке.
Сва ће твоја изгинути војска,
Ти њеш, царе, с њоме погинути!...

Царе Лазо, честито колено,
Земаљско је за малена царство,
Али српско увек и довека!...

*

Засјаше се забринута чела и запеваше у један глас
седи бркови и бела брада:

Царе Перо, честито колено,
Бугарско је за малено царство,
Али српско увек и до века!...

*

У староме граду Расу лежи болан Петар Мерковић.
Снежна глава, смиљкитно чело.

Давно је свело на њему оно што је било рода земаљ-
скога; испио стари вампир старост, покосио стари целат
време.

На њему је остало само оно, што је рода небескога:
срце, које не дрхће у муци и душа, која не клоне у не-
вољи...

А над старим градом Расом јате се духови оних,
што некада цареваше славно и певају песму царску:
Благо цару, који се окитио таквим жезлом!
Благо цару, који се овенчао таквом круном!
Царе Перо, честито колено!

Српски Дневник — Њујорк, 30. окт. 1915.

М. ЈЕВТИЋ.

ПЕТАР КАРАЂОРЂЕВИЋ

o o o o

У свом скромном склоништу на малом грчком острву, у побожној молитви пробдио је стари Петар Карађорђевић ноћ између прошле среде и четвртка.

Среда је била последњи дан у његовој седамдесет и другој, а четвртак први дан у његовој седамдесет и трећој години.

Кад је било пред поноћ оно што је у времену освоји оно што је у простору: старе ноге клецнуше, а уморне се очи склопише.

Стари Петар Карађорђевић потону у дубок сан у мекој наслоњачи.

Око пола ноћи пиру лаки поветарац и сколети пламичак у кандилу пред иконом Св. Андрије. Пламичак се пови два пута, а трећи пут зграби га поветарац, диже у вис и разби у три језика.

Срдито свештило сави врућ врх и загњури га у уље. Скромном собом прасну његов слабачак врисак. Седи краљ трже се из сна, протра очи и погледа око себе.

Три пламена слише се у један глас:

„О Петре, чујеш ли нас?“

Низ лице старчево скотрљаше се две крупне сузе, а из груди му се оте дубок уздах:

„Чујем!“

„Што рониш сузе и пушташ уздахе, о Петре?“ питају три свеца.

Четврти одговара:

„Ноћ ме нађе у туђини.“

„Три пут Бог помаже човеку праведном, о Петре!“ запојаше три свеца у један глас.

„Не разумем вас!“ вапије четврти светац.

„А познајеш ли нас, о Петре?“ питају свеци из старог календара.

Светац из новог календара уздахну:

„Ко сте ви?“

Средњи пламичак издвоји се, спусти се на под и из њега изађе најстарији крунисани српски сужањ:

„Ја сам дух Часлава Клониумовића. Дигни се, о Петре. Црње је ноћи бдила Србија, када сам ја из бугарске тамнице кројио границе прве Србије!“

Нови Часлав пружи руке да загрли старога Часлава, али се пламичак диже у вис и стави у средину између она два друга.

Старац клону у наслоњачу.

Лаки поветарац пирну са хилендарске стране, по-ви десни пламичак и спусти га на под. Из пламичка изађе други крунисани српски сужањ:

„Ја сам дух Бодина Михаиловића. Дигни се, о Петре! Крвавије зоре рудиле су Србији, када сам ја из грчке тамнице кројио границе друге Србије!“

Нови Бодин пружи руке да загрли старога Бодина, али се пламичак диже у вис и стави с десне стране своја два друга.

Старац клону у наслоњачу.

Лаки поветарац пирну са хилендарске стране, по-ви леви пламичак и спусти га на под. Из пламичка изађе трећи српски крунисани сужањ:

„Ја сам дух Немање Завидовића. Дигни се, о Петре! Страшнији су дани долазили Србији, када сам ја из тамнице своје браће кројио границе треће Србије!“

Нови Немања пружи руке да загрли старога Немању, али се пламичак диже у вис и стави с леве стране своја два друга.

Старац клону у наслоњачу.

Три пламена слише се опет у један глас:

„О Петре погледај пут Дојчиновог Солуна:

Ти нијеси саморана глава:
видиш оно сто хиљад' момчади —
које чудо снаге и лакоће!

НИКОЛА II.

Цар свију Руса и Алексеје наследник руског престола.

виђаше ли како стријељају?
Ка се града вјешто наиграше?
како хитро грабљаху капице?

Тек што вучад за мајком помиле,
играју' се страшне зубе своје
већ умију под грлом острити;
тек соклу прво перје никне,
он не може више мировати,
него своје размеће гвијездо,
грабељ' сламку једну и по једну,
с њом пут неба бјежи цијучући!"
Све је ово некаква наука!"

„Каква наука?“ завапи седи старац.

Три пламена слише се у један глас:

„Јаки бог смилова се на четвртог српског Мојсија
и даде му Израил, који се не уплаши ни од црних Фарао-
на нити поведе за златним телетом. . . Дигни се, о Петре!
Срби пређоше два Синаја и прегазише два Црвена Мора
и данас те чекају у Дојчиновом Солуну да их поведеш и
с њима довршиш оно, што почињаху три друга српска
прогнаника: Часлав, Бодин и Немања!"

*

На торњу мале цркве забруја свето православно
звоно. Иза олтара заструја: „Возбраној војеводи. . .”

Петар Карађорђевић на ногама сачека свој седам-
десет и трећи рођендан.

А отуд, од Дојчиновог Солуна, меки поветарци из
светог Хилендара хитаху пут Србије, носећи на својим
лаким таласима песму која већ читаво столеће ужиже
српска кандила:

Ал' хероју тополскоме. . .

Све препоне на пут бјеху. . . к циљу доспије великоме

Диге народ, крсти земљу, а варварске лапце сруши;

Из мртвијех Срба дозва, дуну живот српској души. . .

Српски Дневник — Њујорк, 2. јула 1916.

М. ЈЕВТИЋ.

НИЈЕ ПЕРО САМОРАНА РУКА

o o o o

Ој Забрежје на кривој Сави,
Мени тужном само ову јави:
Што мишљаше и о чему сива,
Када Швабо Саву премошљива,
Од лешева скеле подизаше
И у српску земљу продираше?
Да х' мишљаше на Часлава стара,
Што у Срему паде од Маџара?
Ил' мишљаше на деспота Јову,
Што у равном лежи Кунинову?
Ил' плакаше, жалосна ти мајка,
Тужну песму војеведе Рајка,
Маргитива лепог заручника,
Фрушкогорских свеца заточника,
Што, по гусла' и старом спомену,
С туге свисну у Сланом Камену?

Мој гуслару са Златне Кашије,
Тешка ј' ура, ал' последња није!
Видех сине и веће страхоте
Но их виде јатке са Голготе.
Гледао сам ја и тежих мука,
Очајнијих слушао јаука.
Море суза проли се крај мене,
Горких суза раје прогоњене,
Што бегаше испред турског беса
С Овчег Поља, из лепог Велеса,
Из Прилина, богатог Витоља,
Испод Шаре и с Косова Поља,
А за крстом Арсе патријара,
Под барјаком Монастирца стара...

Памтим, сине, ону страшну муку,
Кад Србија оста на хајдуку,

И на црном српском калуџеру,
 Што све пусти, ал' не даде веру!...
 Веро слатка, очајников хлебу,
 Звезда сјајна на патничком небу,
 Катна круно мученичог грба,
 Не напуштај ни сад мојих Срба!
 Српска земља није данас сама,
 К'о што беше за силе Ислама.
 Није Србин више тужно гробље,
 Слободно је постануло робље —
 Милијони падају и гину,
 Кад се гасе огњишта Србину!
 Није Пера саморана рука —
 Цар је Пера пост'о од хајдука!
 Пола света дрхти и трепери,
 Кад се њиха престо цару Пери!

Српски Дневник — Њујорк, 14. новембра 1915.

ГУСЛАР СА ЗЛАТНЕ КАПИЈЕ.

ПРИЧА О ЕВРОПИ

o o o o

ГЛАВА ПРВА

o o o o

РИМСКА ДРЖАВА — ОСЛОБОДИЛАЦ ЕВРОПЕ — „РИМСКИ МИР” —
РИМСКА ВОЈСКА — РИМСКО ДРУШТВО — СЛОМ РИМСКЕ
ВОЈСКЕ И ЦАРЕВИНЕ — „НЕБЕСКО ЦАРСТВО” —
ПОСТАНАК ИМПЕРИЈАЛИСТИЧКЕ ТЕЖЊЕ У
ЕВРОПИ. — ШТО НЕМЦИ ДАНАС
ТРАЖЕ?

o o o o

Стварањем старог римског царства ударен је те-
мељ организовању европског света у државе.
И пре Рима било је државних творевина, али
то су биле или мале месне државице, које су
остављале остали европски свет на миру, или органи-
зације скитачких народа, помоћу којих су они кретали у
пљачку на своје суседе. У ове друге спадају, на пример,
организације старих Келта. За извесно време те државе
задржавале су се на једном одређеном месту. Када је то
време прошло, дигле би се руље наоружаног света и по-
шле би у пљачку на све стране. Тако су у преисториско
време стари Келти, наоружани првим оружјем од гвож-
ђа, спустили се са Дунава и преплавили цео југоисток
Европе. У другу врсту држава спадају старе грчке држа-
вне организације, које су се у главном бавиле посло-
вима саме Грчке, остављајући остали свет онакав какав
је био и пре њих: изложен сталним ударцима најезда
скиталичких хорда. Старо римско царство, када је било

на врхунцу своје силе, покорило је цео ондашњи европски свет и потчинило некада развијене државе у Африци и Азији. Пошто су најезде долазиле обично са истока, стари Римљани утврдили су источну границу, дуж река Рајне и Дунава, поставили ту силну војску, која је у извесно време бројала од 380 до 400 хиљада добро извежбаних и опремљених војника, и за неколико столећа зајамчили мир целом ондашњем просвећеном свету. Када се све ово свршило, остале су две ствари да стоје као главне одлике нове државе: војска, добро уређена и стална војска, и земља, привезивање државе за земљу.

За читава столећа римска држава сузбијала је најезде немирних народа, који су стално срљали на њене границе. Читава столећа народи у границама римског царства уживали су благодет мирног живота, која им је дала могућности да се обогате и ишчупају из доба непросвећености и мрака. Са својом војском стари Римљани уносили су у нове крајеве и основе просвећеног живота. Ислужени војници добијали су бесплатно земљиште, на које су се стално настањивали. Отуда, на пример, у североисточној Србији данас има онолико Румуна. У данашњем Костолцу живило је стално неколико хиљада римских војника, који су се, по свршеној служби, насељивали по околини. Кроз цело царство просећали су и подизали нове друмове; на све стране разилазили су се римски грађани, нарочито сиромашнији свет, и подизали нове колоније, које су у брзо расле у читаве градове. Нигде се тај нов живот није тако бујно развио и имао тако силних последица као у старој Галији, данашњој Француској. За непуно столеће римски насељеници били су у стању да старе Келте, првобитне становнике, потпуно полатине. Некада разорена земља, подељена у безброј малих државица, за једно столеће била је потпуно уједињена и изједначена. На место сталних ратова, праћених крвопролићем, разором и паљевинама, завладала је такозвана „Пакс романа” — Римски Мир.

Све ово учинило је да је сав тај свет у римској држави гледао нешто више: благодет послату с неба, творевину самих богова. Римска држава постала је једна

РЕЈМОНД ПОАНКАРЕ
Председник Француске Републике.

врста небеског царства на земљи. Закони њени, и ако су потицали од људи и односили се на чисто земаљске ствари, добили су силу господњих заповеди. Све што је

долазило из Рима, носило је на себи печат више силе. Римска држава постала је прави господар света. У очима ондашњег света, који је први пут осетио и почео уживати плодове мирног и заштићеног живота, само је римско царство била пуноправна држава. Све друго, изван граница римског царства, било је незаконито, те је називмо општим именом „варвари”. Римљани су имали пуно право да освајају земље тих суседа, и свако завојевање самим тим постајало је законитим чином. А када би била освојена једна нова покрајина, постајало би две врсте грађана: прво су били прави римски грађани, грађани царства, а друго потчињен народ. Између њих постојала је велика разлика: међу њима забрањивано је жеђење, а често пута и трговање. С временом, како би се учвршћавала римска власт, тако би се подизао и положај покореног света: давала би му се једна по једна повластица; а врхунац би се постигао онда, када би тај нови свет стекао назив и права римског грађанства. Све то једно с другим слило се у силно морално ткиво, које је дејствовало на духове целог европског света чак и онда када је нестало римског царства. И наши стари владари, Михаило Вишевић и Михаило Војислављевић, па чак и Стеван Првовенчани, окретали су се Риму, да од римских папа, који су се сматрали за баштинике римског царства, добију прве титуле римске, патриција римских, и краљевске круне, што је значило, да су њихова завојевања постала законитим, међународно признатим.

Један од стубова римског царства, као што рекосмо, била је војска. Као и све друго, тако је и војска подвргнута променама, и она се развија, прелази из једног стања у друго. Те промене условљене су разним околностима, ну две су главне: промене у самом друштву и промене у оружју, којим се војска служи и ратној вештини. Стара римска војска ослањала се на начин уређења старог римског друштва. У војску су узимати само они, који су имали свога поседа. Ко је био без поседа, приман је

у војску са обећањем да му се, по ислуженом року, даде земље. Најамници у римској војсци дошли су тек касније, па и они су били награђивани земљом. За најмнике обично су се јављали грађани појединих готских држава и ова је за то добивала земљу од римског царства. Ну то све дошло је након слома старе римске војске, ослободиоца Европе. Тај начин подизања римске војске, који се у доба одбранбених ратова и првих освајања показао извреним, носио је у себи једну слабу страну, која је најзад и саранила и римску војску, а с њом и римску државу. Од оног доба, од како су се почели осећати плодови мирног живота, римски свет почиње губити вољу да иде у војску. Границе су сада биле необично далеке, ратови се водили на Рајни, Дунаву, у Малој Азији и Африци. За мање поседнике одлазак на тако далеки пут значио је застој у обради његовог поседа; ово опет, с обзиром на то што су се друга имања обрађивала и усавршавала, изазивало је падање вредности, цене, његовог поседа; коначно су долазили задуживање и губитак поседа. Док је Рим био мали, ово се није још толико осећало. Али Рим се почео насељати, расти. Једним поседима, који су били у граду, самим том почиње скакати вредност, цена. Њихови поседници несразмерно се богате, док поседници удаљенијих поседа сиромаше. Уз то, као што рекосмо, почео је да дејствује и сам обогаћени мирни живот, лагодан и слadak, испред чијих се очију све даље губе димови кућа, које су некада у сред Рима палили стари Гали; на чијем телу су давно зарасле ране, које је пред капијама Рима засецао стари Ханибал. У римском друштву стварају се нови извори богатства, раније непознати, имања скачу у цени, трговина тече без напрасних прекида, новац почиње да вуче интерес. Све је то условило постајање једнога односа у друштву, који је надживио старо римско царство, узимао на себе неколико спољних облика, и тек током 19. столећа био укинут. Сиромашнији поседници, да се

спасу ратне службе, преносили су своја имања на бога-
тије поседнике. То је упропастило римску војску. На
место старог римског грађанина, столењима опијаног по-
бедама, који је у својим прсима осећао моћ и понос сил-
не римске царевине, долази свет туђ и стран, плашљив,
без ичега у души до онога, што је била у стању да у њу
усади једна мала, сиромашна околина. Коначни ударац
римској војсци нанела је једна значајна промена у рат-
ној вештини. Римска војска је била пешачка војска. Ко-
њица је у њој била врло мала и врло слаба. Такве су би-
ле све старе војске, које су никле у приморјима и имале
да прелазе преко мора: грчка, македонска, картагенска.
Коњицу, као главни део војске, уводе народи који су до-
лазили из Азије, преко широких руских степа: Готи и
Хуни, Авари. Према томе и сва римска ратна вештина
била је ограничена на две ствари: на челни, фронтални,
напад у борби, и на стална утврђења на граници. Поја-
вом велике коњице та римска вештина претрпи страхо-
вити пораз. Коњица провали између сталних утврђења
и учини их безвредним. У биткама са римском пе-
шадијом готска коњица, бочним нападима и опкољењем,
баци у прах орлове старих римских легија, које су чита-
вих 600 година прелетали с једнога краја ондашњег све-
та на други, из победе у победу. Задњи ударац нанет је
римској пешадији у страшној битци са готском коњицом
код Једрена 378. године по Христу.

Тако падне старо римско царство. Са свих страна
ударе на њега освајачке хорде, испремеђу га, опљачкају
и ицепкају. Читавих пет столева жарило се и палило
целом Европом. Освајачке хорде налетале су са истока и
просецале старо царство облацима дима од запаљених
градова и потоцима крви исеченог становништва и гу-
била се далеко на западу. Од свега некадањег јединства
у једној силној и срећној држави остало је само једно:
силна туга за нарушеним мирним животом, за срећом
развејаном на све четир стране. Док је стара римска ца-

ревина била у својој сили и снази, дотле се она осећала више у материјалном животу. Сада она прелази у светове духовне, постаје причом и песмом, прелази у побожне молитве, постаје царством небеским. Из тог душевног стања црпила је своју главну снагу хришћанска вера, да створи једну моћну организацију, једину, која је одржала у себи идеју јединства старог римског царства. Сличан случај био је касније и са српском црквеном организацијом, патријаршијом. Она је скупила и у једној целини одржала српски народ, раскомадан након пада старог српског царства. Она је све до почетка прошлог столећа одржавала у животу идеју о српској царевини. Тако исто идеја о старом римском царству одржавана је у животу радом хришћанске цркве. Читава столећа очајнички се покушавало из Рима и Византа (Цариграда) да се истерају варвари и обнови стара царевина. У тој борби, борби активној, живило је римско царство све до најезде турске, без мало хиљаду година. Силан ударац тој идеји нанет је цепањем хришћанске цркве на два дела, западну и источну. Ну и само то цепање проузрочено је тежњом, која је стојала у вези са идејом о римском царству. Визант (Цариград) тражио је да се он призна правим баштеником старог царства. Рим опет присвајао је за себе то право; чак саме римске папе проповедале су учење да су оне непосредни наследници старих римских царева; тражиле су да буду признате не само црквеним, већ и световним поглавицама. У борби, која се услед тога развила, римске папе удруже се са немачким (прво франачким, онда чисто немачким, и коначно аустријским) владарима и почну њих проглашивати за римске цареve и крунисати круном римских царева. Тек 6. августа 1806. године укинуо је Хабзбурговац Фрањо II, из страха од Наполеона, званичан назив „римски цар”. Са тим називом, кроза цео средњи век, све до почетка 19. века, живила је и тежња код великих владара, владара из великих европских кућа, да загосподаре целим светом.

Хабзбуршки владари, који су у исто време били и немачки цареви, имали су за гесло: "Austriae est imperare orbi universo" — Аустрија мора владати целим светом. Најбоље европске војске 17., 18. и 19. века, пошто је прошла опасност од Турака, ратовале су за остварење тих тежња њихових господара.

Другим речима, кроза целу историју Европе, од римског доба до данашњег, тежња за стварањем светског царства живила је као врховна тежња амбициозних владара европских држава. Што она није остварена, објашњавају посебни узроци. Ну никад није било без покушаја, да се она и оствари. Овај данашњи рат немачки је последњи покушај да се та идеја оствари. У својој књизи „Немачки идући рат“, која је изазвала читаву буру, немачки генерал фон Бернхарди то је већ унапред објавио овим речима: „Идући немачки рат или има да донесе светско царство или слом Немачке.”

ГЛАВА ДРУГА

○○○○

ПРВА ПОДЕЛА РИМСКОГ ЦАРСТВА — КОНСТАНТИН ВЕЛИКИ И ХРИШЋАНСКА ЦРКВА — ПОКУШАЈ РИМСКИХ ПАПА ДА УЈЕДИНЕ ЦАРСТВО — ФРАНАЧКА ДРЖАВА — НОВА ВОЈСКА, ПОСТАНАК ФЕУДАЛИЗМА И НОВА ДРЖАВА — ДРУГА ПОДЕЛА ЦАРСТВА, У ВЕРДАНУ, И ПОСТАНАК НАЦИОНАЛНИХ ДРЖАВА.

○○○○

Већ у време првих пораза старо римско царство подели се у два дела: западно и источно римско царство. Прво је остало да се зове римско царство, а друго ромејско или византијско царство. Било је неколико покушаја да се царство уједини; најзначајнији под царем Константином Великим, који је, у нади да ће тиме боље учврстити царевину, прешао у хришћанску веру и ту веру прогласио државном. Ну све је то остало без успеха. Запад-

но царство преплаве у брзо немачка племена и обладају њим потпуно. Историја источног царства, све до пада Цариграда, није ништа друго до ли страшна прича о очај-

ЂОРЂЕ V.
Краљ Велике Британије.

ничким напорима да се сузбију навале многобројних народа, који су наваљивали са истока, у Малој Азији, и са

севера, преко Дунава. На концу и у једном и у другом царству показале су се исте последице: нови господари нису били у стању да слију и изједначе шарене масе, које су се сабрале у царству; нису били у стању да одрже јединство државе — у великој римској царевини зачиње процес стварања многобројних држава, што историји Европе даје сасма други правац; у њу уноси нову тежњу, која је данас изражена у постанку независних националних држава.

Многи су узроци овом преокрету. Неколико их је, који су били од одсудног значаја. Први је пропаст старе римске војске. На место некадање војске римских грађана, појављују се најамничке војске. Ну те најамничке војске нису биле онакве, какве се појављују после, у 17. и 18. веку. У 17. и 18. веку најамници се појединачно, или у малим групама нуде у најам, као што су чинили Швајцарци и Ирци. А ако се дешавало да те војнике издаје под најам њихов владар, као што су чинили немачки владари концем 18. века, он је тиме водио чисту трговину, новчану трговину, тражио толико и толико од главе. Старе римске најамничке војске, у доба њихове потпуне превласти, биле су сасвим друкче. Ту су се нудила у службу читава племена, предвођена својим племенским поглавицама. За ту своју службу та племена тражила су да им се у римском царству да земље за насељавање. На тај начин већ у прво време расула царство је било ишарано насељима најразличитијих племена. Из ове мешавине и поникао је данашњи талијански народ. Где пак тај посао није ишао милом, разна племена би се удруживала у силне заједнице, које су биле чисто војничке организације, проваљивала у царство и настањивала се у њему. Једна од најзначајнијих и најсудбононијих таквих провала у западном римском царству била је најезда Франака, једне скупине немачких племена. Та племена провале преко Рајне, упадну у Галију и потпуно се загосподаре. Галија није била у стању да се

опире. У њој је и сувише напредовао процес пропадања малих поседника, који су узимани у војску, и у току неколико столећа развио се један сталеж људи са огромним поседима. Ти људи, аристократија, на новац су сабирали мале војске око себе и водили силне међусобне борбе против слободних старих римских опћина. Кад је најезда франачка дошла, Галија је била без војске. Франци се утврде у Галији, пређу у Хришћанство и, током времена, полатине се, заборављајући свој немачки језик, а натурајући целом том крају своје име. Отуда је дошло да се Галија од то доба прозвала Франачком, Француском.

За све то време Рим се борио с душом. Са свих страна наваљивали су странци и плавили Италију. У самом граду још се одржавале старе римске установе, али мимо њих све већу власт почиње узимати римски владика, касније прозват папом и проглашен поглавицом целе западне цркве. У тој борби римске папе замисле да обнове старо римско царство и да се оне прогласе за наследнике старих римских императора. Организујући целу западну цркву у једну целину, папе су располагале једином организацијом која је била разграната кроз целу половину западне римске царевине. Уз то папе су стално водиле борбу и против источне хришћанске цркве, прелазиле на Балканско Полуострво и водиле преговоре са новим насељеницима у источном римском царству, у Византији, са Бугарима, Хрватима и Србима. Ну за извођење тако замашног плана потребне су биле силне војске. Папе нису имале те војске. Њима је са свих страна стизао новац. Богаташи су остављали цркви силна имања. Али то све није помагало. То је било довољно да се откупује Рим од нападача, који су долазили до римских капија. Било је довољно да се воде преговори са појединим владарима, малим али многобројним и племињима у пространом царству. Ну то све није било у стању да створи ону снагу, која ствара царства, силну војску, ко-

ја се бори за одбрану и величину своје отаџбине. Међу тим туђинске навале биле су све то веће и чешће. Не само да нису саме могле стварати велико царство, већ римске папе нису могле бранити ни оно што им је од свега тога царства остало. Све то нагна римске папе да се обрете франачким владарима за помоћ, а то је значило признати им њихово господство у освојеним земљама и дати им права да и даље освајају; другим речима признати њих наследницима старих римских царева. И ово последње је неминовно дошло. На позив папа Франци пређу у Италију, покоре провалнике, границу царства прошире чак до Дунава на југ, на Балканском Полуострву спусте се до реке Саве, затим до водомеђе између Врбаса и Саве, и онда на југ у данашњој Далмацији до реке Цетине. Уз то разбију Аварску државу, која је онда представљала опасност како за Рим тако и за Византију. Али када све то сврши Карло Велики, врати се у Рим, на Божић 800. године и нагна папу Лава III да га крунише за римског цара „по утврђеном обичају из доба старих императора”.

Од то доба, након ретких изузетака, римска круна и назив римских царева остаје код немачких владара све до 1806. године.

Ну нови господари нису били што и стари римски господари. Нити су Немци били што су били Римљани. Нити су пак друштвени односи били више повољни за стварање једне јединствене, компактне, државе. Далеко застали иза полатињеног света Немци су у брзо, у крајевима где су били у мањини, утопили се у тај свет. Они су представљали само грубу силу, која је уливала страх, али не и поштовање. Римску силу тај свет је обожавао. Римским „августима”, царевима, приређиване су целом Галијом нарочите светковине. Сада од свега тога није било ни речи. Уз то још у Франачкој држави појављује се једна велика група необично силних људи, који су били неограничени господари у својим крајевима, и

тражили да им се та власт призна и да се на тај начин
ограничи власт врховног господара. Ово је сасвим нова
тежња, и потпуно различита од тежња великих и силних

ВИКТОР ЕМАНУИЛО III.
Италијански краљ.

људи у старом римском царству. Ту римски силници нису
тражили да се одвоје од државе, већ су тражили да се

загосподаре државом, да збаце старог владара, и да они седну на његово место. У старом Риму војска је била државна, држава ју је одржавала и бринула се за њу. Али сада, у новом, у немачком римском царству, наступају сасвим други односи. Рекли смо већ раније, да је римска војска била пешачка и да је она пала оног дана, када се на границама римске царевине појављују велике коњичке војске. У време франачко потреба за коњицом постаје још већа. Са југа, из Шпаније већ наваљују силне сараценске војске, коњичке војске, војске ритерске, војске појединачних јунака, о којима толико певају песници средњих векова. Да тој војсци изађу на сусрет, Франци су били принуђени да сабирају своје коњичке војске. Крај онаког друштвеног уређења, какво је за собом оставила римска владавина у Галији, то се могло постићи само на један начин: да се у војску увуку они људи, који у току пропадања малих поседника, приграбише силна имања. А да се тај свет придобије за то, потребно је било дати му нарочите повластице. На тај начин постаје staleж средњевековних племиња, средњевековне властеле. Помоћу војске састављене из тог реда људи дед Карла Великог, Карло Мартел („Наџак”) петукао је Сарацене у силној битци код Тура 732. године, о којој и наш велики песник Његуш пева на овај начин:

Францускога да не би бријега,

Аравијско море све потони.

Ову војску поздравио је ондашњи хришћански свет на начин, на који су стари Римљани поздрављали легије Сципиона, освајача Картаге. Али докле су се стари римски војници, по свршеном рату, враћали дома, ралу и воловима, и постајали скромни римски грађани, покорни законима државе, дотле су ови франачки племићи повлачили се у своје замкове, остајали под оружјем и на дому почели да врше судску и полицијску власт над читавим областима, које су они држали као своје башти-

не. Они нису хтели да буду обични грађани, нису признавали над собом обичне грађанске судове, признавали су само врховну власт главара целе државе. И даље они су држали да су они владари за себе, који од своје слободне воље ступају у војску врховног владара. Другим речима од старе државе, какву је створио стари Рим, нема више ништа. Старе римске војсковође, па чак и заповеднике мањих војних одељења, бирали су римски грађани или постављале државне власти, које су опет, на крају крајева, биле под надзором римског грађанства. И стари римски цареви владају у име целокупног римског грађанства, заједнице римског грађанства, државе. Овде све то сада пада, испред очију губи се слика државе, а појављује слика владара, који снагу своју не добија од грађанства своје државе, већ је јак и моћан таман толико, колико има уза се верних племића. И сам владар није ништа друго до племић, који има у својим рукама огромне баштине и, по пристанку осталог племства, право да међу племићима дели освојене земље. Ако је тај владар јак, он је у стању да своју власт учврсти и нагна на покорност све племиће. Ако се деси то слаб човек, племићи се удружују међу собом, стварају савезе, који воде ратове на своју руку, било против страних држава, било против друге групе племића, било пак против самог краља, или његових наследника.

Овај начин државног уређења после је пренет на целу Европу и, пошто је прошао кроз разне промене, дочекао је и зору 19. столећа.

Главна последица те промене, изазване, као што се види, променама у начину ратовања и организацији војске, била је та, што више није било могућности да се обнови старо римско царство, да се одржи основна идеја тог царства: да цела просвећена Европа буде организована у једну државну целину. На место тога појављује се сасма нова тежња: тежња за образовањем посебних држава, које не зависе једна од друге, које се током вре-

мена, услед силних борба и услед појаве нових начина војне организације, претварају у данашње националне државе.

Главни историјски догађај, који је овој тежњи дао највише потстрека, управио је прокрченим путевима и прибавио јој потребне силе, била је подела франачког царства споразумом унука Карла Великог постигнутим у Вердану 843. године. Тим споразумом франачко царство, које је било у ствари западно римско царство, подели се у три дела: Француску, Немачку и трећу државу, која је била између ове две и која је обухватила Италију и један узак појас северно од Италије до Северног Мора. Ова трећа држава припадне Лотару, те се прозове *Lotharii Regnum* - Лотарева Краљевина, од чега је дошло и име Лотарингија.

До истог се послетка дошло и у источном римском царству. Тамо се током времена цело царство распадне у неколико независних националних држава: Византију, са Грцима, Бугарску и Србију. Уз то већ на границама царства појављују се нове националне државе: Русија, Мађарска, Чешка и Хрватска. Још даље на истоку, мало касније, појављује се силна, свежа, турска држава, и она собом носи опет једну судбоносну војничку новину: лаку коњицу, вез великих оклопа на људима и коњима, која за читава три столећа туче сваку војску хришћанских тешко оклопљених племиња и разбија све државе на своме путу од Азије до Беча.

o o o o

ГЛАВА ТРЕЋА

о о о о

ДВЕ ТЕЖЊЕ У ПОЛИТИЧКОМ ЖИВОТУ ЕВРОПЕ — ТУРСКА НАЈЕЗДА
— СТАЛЕЖИ У СРЕДЊИМ ВЕКОВИМА — ХАБЗБУРШКА МО-
НАРХИЈА — ДУНАВ КАО ГРАНИЦА „СВЕТОВА“ — КАКО
СУ ХАБЗБУРГОВЦИ СТВАРАЛИ ДРЖАВЕ — ХАБЗБУР-
ГОВЦИ И ПАПЕ. — УНИЈАТСКА ЦРКВА.

о о о о

На овај начин у историју Европе унете су две различите тежње. Једно је била тежња за стварањем једне опће државе, у којој би био окупљен сав европски свет; цело Хришћанство које је од тог доба представљало оно што су у старој римској држави представљали грчка и римска просвећеност, организовани морални и духовни живот ондашњег европског света. Друго је била тежња да се сваки народ организује у засебну и независну државу.

Прву тежњу одржавала је у животу и појачавала кроза све средње векове опасност од муслиманске, нарочито турске, најезде. Та најезда створила је две околности, које су постојале и у старом римском царству. С једне стране услед те најезде, напада једног света који је исповедао другу веру, цео хришћански свет осећао се подједнако угрожен. То је створило јако осећање узајамности код целог хришћанског света, који је иначе био двоструко раздробљен, прво у разне државе, друго у разне сталеже. Ово осећање узајамности, солидарности, целог хришћанског света, на чему је римска курија, римске папе, нарочито радила, изражено је у силним кретањима ратовима, које је предузимала скоро свака од већих хришћанских држава. Ну то осећање узајамности није било у стању да се развије до оног ступња до кога се оно развијало у старој римској држави. Главни узрок тому је био други распоред сталежа у новом дру-

штву. И у Риму старом било је сталежа и било је побуна тих сталежа. Али у старом Риму ти сталежи и њихове побуне нису утицали много на саму војску. Стара римска држава била је у основи земљорадничка држава. Све побуне сталешке вртале су се око тога, што је сиромашнији свет остајао без земље и све што је тај свет тражио то је да му се даде земље. То је Рим могао учинити и чинио је на тај начин што је сиромашни свет расељавао по разним крајевима свог пространог царства, по колонијама. То је Рим могао чинити, а да његови богатији сталежи не трпе никакву штету. На имањима богатијих сталежа радили су робови. Отуда и онако силне побуне, као што су биле буна Катилине и буње везане за име браће Граха, нису оставиле никаквих рђавих последица. Напротив насељивањем сиромашног света по удаљеним крајевима царства само је утврђивало власт Рима. Уз то још ти насељеници постајали су нови војници римски. У средњим вековима то је било немогуће. Хришћанство и силни ратови, који су настали у време расула римског царства, збрисали су старе робове. Робови су се разишли на све стране; организовани у мањим четама они су прилазили разним војсковођама као најамници и тако се губили. У ово доба сва земљорадња пала је на сељаштво и племићи су будним оком пазили да њихови сељаци, чифчије, буду приковани за земљу. Сељаци су се бунили често против племића, али те побуне нису се свршавале као у Риму, расељавањем сељака на слободно земљиште, већ потпуним угушивањем буна и касапљењем сељака. На тај начин сталешки односи у новом друштву били су сурови и необично заострени. Даље у новом друштву развија се јак занатлијски сталеж. Раније, у Риму, занати су обично били у рукама робова. У новом друштву занатлије су слободни људи и они се почињу удруживати у засебне организације, еснафе, које су често развијале необичну снагу. Тај сталеж био је окупљен око градова и уплетен у силне

борбе са племићима, поседницима земље у граду и око града. Сва његова пажња била је посвећена тим месним, локалним, борбама и он је мало марио за то, што племићке војске гину и што провалници пале племићка

АЛБЕРТ
Краљ Белије.

имања на граници. Међутим тај сталеж, удружен са трговачким светом, постаје све већа сила у друштву; покретно богатство, новац, који добија све то већу премон

над непокретним богатством, сабира се у њихове руке. А због тога баш племићи почињу све то више насртати на тај сталеж тражећи или велике непосредне намете или велике бродарине, царине, или, најзад, пресрећући по друмовима караване трговачке и занатлијске и пљачкајући их. Али то баш упути овај сталеж да се приближи врховном владару државе и помогну му у борби против племића. Овај сталеж нарочито је помогао француским владарима с једне стране да угуше бесне племиће и приграбе сву државну власт у своје руке и, с друге стране, да сузбију силне навале суседних владара на Француску. Француска се спасла од Енглеске, у стогодишњој војни, само помоћу новца свога трећег сталежа.

Све ово имало је за последак, да иначе доста жив осећај узајамности код целог европског света у борби против турске најезде није био у стању да створи оно, што је створио стари Рим у борби против ранијих најезда освајачких племена и народа. Онда, када је коначно устукла турска најезда, Европа је остала чврсто подељена на читав број јаких независних држава, испред којих Француска носи барјак нове тежње, тежње националне.

Ну захваљујући једној другој околности, која је постојала и у старом римском царству, овај осећај узајамности међу Хришћанима постигао је ипак да се на једном крају Европе, у срцу њеном, подигне једна држава, која није била национална, и која је представљала и данас још представља носиоца оне прве, римске, ненационалне тежње. Та држава је Хабзбуршка Монархија.

Многи писци, имајући на уму посебан карактер немачке државе, у коме преовлађује војнички дух, тврде, да су Немци од природе једна врста државотворног народа. У ствари то није никаква посебна немачка особина. Уз то Французи имају бољу државу од Немаца. Французи су били у стању да правилније реше основно питање, које има држава да реши: да народу даду и пуну

меру грађанских слобода и да ипак из свога народа исцрпи сву снагу, коју је он у стању да даде за одбрану отаџбине. То је посао државе данас. Стари Турци били су бољи освајачи. И сама Русија, којој се иначе не приписује велика количина „државотворности“, освојила је више него Немачка. На против истина је ово: за непуну три столећа државе немачких владара изгубиле су две трећине свога државног поседа. Некада су се хабзбуршки владари поносили тиме, што „сунце у њиховој држави никада не залази“. Хохенцолерни су само глумци, који би хтели да поврате оно што су Хабзбурговци изгубили и још приде да остваре и остале снове Хабзбурговаца — да завладају целим светом.

Та околност, о којој је овде реч, јесте то, што је, услед турске најезде, на Дунаву и у средњим вековима, као и за време моћи старог Рима, постојала граница између просвећеног света и непросвећених провалника, једна врста вечите „сечине“. У старо римско доба на Дунаву се бранила грчка и римска просвећеност. У средњим вековима на Дунаву се бранило Хришћанство. Ко год је ишао да се бори ту, имао је за собом симпатије целог света на западу од Дунава, целог просвећеног света. Папе су купиле по целом хришћанском свету новац, тако звани „турски новчић“, за помоћ владарима, који су се на Дунаву борили. Оно што је било иза Дунава, сматрано је „ничијом земљом“, ко освоји што тамо и коликогод освоји, његово је. Нико на западу није се отимао да му спори право. Нити је ико на западу признавао права народима иза Дунава да имају своје посебне и независне државе. Управо никога се није тицала судбина тих народа. Све што се тицало народа на западу то је, да Турци не пређу даље од Дунава. Ради тога је западни свет не само давао новаца, већ и читаве војске слао на Дунав, када су Турци озбиљно угрожавали ту границу. Уз то још нешто сами од своје воље, нешто потстицани од многобројних папских агитатора, хришћански народи иза

те границе, на истоку и југу, ступали су силним бројевима у војску тих владара, брањилаца Хришћанства.

На тој граници наместе се Хабзбурговци у 13. веку пошто су се дотле већ били наместили на престо немачког царства и чији се владари у ствари и звали „римски цареви”. Титула немачког цара гласила је *Romanorum rex semper augustus*.

Када су се дочепали Дунава, Хабзбурговци почну развијати онај систем политике, који је Европу непомредно довео до ове данашње катастрофе. Немајући оно, што су имали стари римски творци империје, немајући велике народне војске, Хабзбурговци су се трудили да своју сврху постигну уценом, креветом и кесом. Ништа ту политику не представља тако јасно као њихове женидбе. Нису бирали: старо и младо, лудо и лопов, све је пристајало за брачну постељу хабзбуршку. Један од њих ожени бабу, удовицу чешког краља Венцеслава I и на основу тога затражи Чешку Краљевину. Други од њих ожени Јелисавету, ћерку мађарског краља Жигмунда и на основу тога уседне на престо угарски. Ова Јелисавета је била лопов: по њеној наредби разбојници разбију браву, изломе печате на дворској капели и украду круну Св. Стевана, угарску круну, и ноћу је пренесу из Вишеграда! Да се дочепан шпанског престола, Филип Хабзбурговац ожени Хуану, ћерку шпанског краља Фердинанда, која је била — суманута, луда. И тако редом. Отуда и долази то, да је већи део Хабзбурговаца луд, пуст и — нема порода. Мушка лоза хабзбуршка сасвим се угасила пре три столећа. Од Марије Терезије та се кућа држи на суњи. Где није помогао кревет, ту су Хабзбурговци прибегавали кеси. Избор Фердинанда за краља хрватског 1527. године постигнут је обичним куповањем племињских гласова. Ни сам загребачки бискуп није се либио да од Фердинанда, за свој глас, прими 6000 дуката! Онда је дошао читав низ уцењивања угарске и хрватске властеле. У то доба нападали су Турци свом силом на

Угарску и Хрватску, пошто су били већ прегазили све државе на југу. Ти турски ратови били су „златна мајна” за Хабзбурговце. У току тих ратова они опљачкају већи део угарске и хрватске властеле; ову последњу униште са свим. На тај начин дођу до баснословног богатства и до силних земаља. Отетом земљом послужили су се да подигну најбољу војску оног доба — граничаре и шајкаше, који су се врбовали из српских досељеника

ФЕРДИНАНД I
Краљ Румуније.

по Хрватској, Славонији, Срему, Банату и Бачкој. На велика властелинска имања су привлачили најбоље официре из Италије, Француске и Немачке. Новцем, у најгорем случају, одкупљивали су се од турских султана. За све то време старали су се само за своју кућу. Прва им је брига била да се њихова кућа призна наследном на

престолу мађарском и хрватском. Притешњени од Турака, мађарски и хрватски племићи пристали су на то. Бунили су се из почетка, али у тим случајевима Хабзбурговци су повлачили своје војске из јужних граница и Угарску и Хрватску остављали изложене турским најездама. Када су Мађари и Хрвати прибегавали турским султанима и с њима склапали савезе (Текели и Зрињски), Хабзбурговци су их прогласили велеиздајницима, пленили им имања и требили их. Друго је дошло да се наследно краљевско право пренесе и на женске потомке. На сличан начин постигну Хабзбурговци и то. При свему овоме помогло им је код света на страни то, што су они престављани као заточници Хришћанства од Турака. Та околност, страх од Турака, принуди римске папе да се потпуно прислоне уз Хабзбурговце. Још од великих ратова за реформацију, протестанство, између папа и Хабзбурговаца, дошло је до усрдних односа: — Хабзбурговци, из чистог рачуна, стајали су тада уз папе. Уз то између папа и Хабзбурговаца дође и до једног другог споразума: Хабзбурговци дозволе папама да у њиховим државама шире католичку веру међу православним светом на груб и суров начин; из тога се временом развије такозвани унијатски покрет.

ГЛАВА ЧЕТВРТА

o o o o

НАЦИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ И ЈЕРЕСИ У ЦРКВИ — ПАПСКА ДИПЛОМАЦИЈА — ЈАЧАЊЕ ФРАНЦУСКЕ. — ТРЕЋИ СТАЛЕЖ ОСЕЋА СВОЈУ СНАГУ — „ИСТОЧНО ПИТАЊЕ“ — НАЦИОНАЛНИ ПРИНЦИП У ЗАПАДНОЈ И ИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ — ОПАДАЊЕ ПЛЕМИЊСКОГ СТАЛЕЖА И РАСПАД ПЛЕМИЊСКЕ ВОЈСКЕ — НАЈАМНИЧКА ВОЈСКА ПРЕД КРАЈ СРЕДЊИХ ВЕКОВА.

o o o o

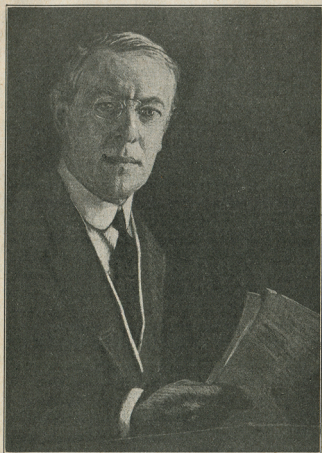
Хабзбуршка монархија имала је да замени старо римско царство. На врхунцу своје снаге, у време владавине Карла V, хабзбуршка кућа господарила је Немач-

ком, Аустријом, Чешком, Угарском, Хрватском, Италијом, Шпанијом, Холандијом и силним шпанским колонијама у Америци. У то време већ је био ишчезао сан великих римских папа да саме обнове велико римско царство и себе прогласе за земаљске владаре. Дух националне независности већ је почео добијати израза и у верском учењу. У крилу католичке цркве стварају се нове, јеретичке, вероисповести. Тим јересима служе се владари појединих држава, да се заштите од тежње нових римских царева, немачких и хабзбуршких, да се прогласе врховним господарима целе Европе. Тако, на пример, постаје засебна Енглеска Црква. С друге стране тим цепањем у цркви користе се и племићи у појединим државама да ограниче власт врховних господара. Отуда је у Немачкој протестантска јерес узела онако силног полета. Овај дух независности националне био је у неким државама тако јак, чак да су и сами католички свештеници рађе пристајали уз поједине владаре него и уз самог папу. У Француској, на пример, католички попови били су уз француске владаре и највећи приврженици независности Француске. Свештенство католичко даје Француској, у најсудбоносије време, најбоље државнике: Ришељеа и Мазарена. Под тим околностима римске папе напусте своју вековима стару политику и прибегну оној, које се још од почетка самог држала источна црква: у место да раде сами за себе, они се прибију уз хабзбуршку кућу и почињу радити за њу и с њом. На то је папе упућивало и то, што је протестанство на северу подигло јак зид, који је спречавао ширење католичке вере. Некада су папе на ту страну обраћале велику пажњу и много очекивале отуда. Оне су благосиљале немачке племиће и слале их у словенске крајеве иза Елбе и Висле да покоравају Словене и шире католичку веру. Тако је и постала Пруска. Али ти исти племићи, у својој борби за ограничење власти немачких царева, окрену лађе папама и прихвате протестантску јерес. Папама

остаје још само пут на исток. Ту је било широко поље: православни народи на истоку нису имали својих јаких заштитника, били су под турским господством; никад није било боље прилике да се уништи источна црква и Рим, бар у верској хијерархији, подигне на царски престо.

Хабзбуршка кућа ову помоћ једва дочека. Она је била на врхунцу своје снаге, али је у исто време увиђала и то, да је њена власт на западу почела да слаби. На првом месту, на западу се подигла силна Француска, и то држава сасвим новог кова. У силним ратовима са Енглезима, у силним грађанским ратовима, велико племство у Француској оронulo је силно. Рат са Енглезима, који је трајао око сто година, нису добили племићи. Добио га је трећи сталеж. Нагнана силним новчаним издацима круна се у Француској приближила трећем сталежу и од њега добијала новчану потпору у многобројним ратовима. Из тих веза проистекло је и то, да је у Француској брже но ма у којој другој држави, утврђена краљевска власт и већ у 17. веку Француска представља једну компактну, солидну државу. Од тог доба више није било изгледа да Француска буде покорена и претворена у саставни део новог римског царства, и ако су римски цареви, Хабзбурговци, на то имали пуно право по својој царској титули. Место тога Француска се диже у борбу против Хабзбурговаца, она тражи рајнске земље, Алсас и Лорен. Даље, у Холандији, једној од најбогатијих земаља Хабзбуршких, осећао се силан покрет за ослобођење. Захваљујући своме положају и миру, који је трајао читаво два столећа, тај свет почео се нагло богатити и напредовати. Исти је случај и са Шпанијом, која је, након сузбијања сарацанских најезда, за време турских навала била у заветрини и имала могућности да се на миру развије и обогати. Свуда је овај развитак и напредак ишао на штету племињског сталежа и подизао трећи сталеж: трговце и занатлије. Тај свет, осећајући премоћ

коју му је давало његово богатство, почиње да се буну и рође. Он више није осећао потребу за великим римским царством, он се обогатио и без његове заштите.

ВУДРО ВИЛСОН

Председник Сједињених Држава.

Хабзбуршка кућа са римским папама пође на исток и на југ. Пред њима је стајало још читаво царство, источно римско царство, које се сада налазило у рукама османлијских освајача. Хабзбуршка монархија почне

опремати силне војске, већином састављене из српских насељеника — „граничари” и „шајкаши” — и упадати у Турску. Са папиним благословом хабзбуршка кућа кренула је да избаци Османлије из Европе и наследи источно римско царство. Са благословом хабзбуршке куће кренуле су папе да преводе православне Хришћане у унијатску цркву и наследи источну хришћанску цркву.

Тако је почела такозвано Источно Питање.

Покретна сила његова била је она иста, која није признавала право појединих народа на независне државе, већ је проповедала начело једне врховне државе, „над-државе”, „империје” — стара римска империјалистичка тежња.

Истина је та ствар заплетена и замршена била тиме што је ова борба хабзбуршке куће и римских папа била у исто време против других освајача Турака и Мухамеданаца. Услед тога ова борба у 17. и 18. веку представљана је као борба за ослобођење Хришћана од Мухамеданаца, а у 19. веку као борба за ослобођење балканских народа од Турака. Ну та борба није никад то значила. Када су Хришћани ослобађани, дочекивао их је римски папа и преводио у унијатску цркву, дакле на сртао на њихову веру. Када је који део балканских земаља био ослобођен, није остављан да сам собом управља, но је подвођен под хабзбуршки јарам.

У самој својој суштини Источно Питање значи ово: да ли и за источну половицу старог римског царства, као и за западну, има да вреди начело организовања народа у независне националне државе, или ће се над тим народима применити оно учење о држави, које је постојало у старом Риму?

Око тога се води и овај садањи рат. Све друго, што се наводи за објашњење овог рата, споредно је. Ту ствар не мења ни у колико то, што данас у тој борби води главну реч не хабзбуршка већ хохонцолернска кућа. Хохонцолернска кућа наследила је потпуно хабзбуршку кућу.

Она је истисла њу из Немачке да би се дочепала моста преко кога ће поћи путем хабзбуршке куће. Споредни су и привредни, економски, узроци, којима се оправдава ово данашње држање Немачке. Хохенцолернима треба богатство, за које се боре, ради тога да остваре своје политичке циљеве, освајачке; да потврде своје учење да народи у југоисточној Европи немају оно исто право, које имају народи у западној и северној Европи; да су ти народи првија великих крунисаних пустилова, који би хтели да зауставе хиљадугодишњи ток историјског развића Европе.

Ну да се ова ствар тачно разуме, треба стално имати на уму на који је начин тежња о стварању националних држава постала и одржала се на западу. У Европи је, као што видесмо из свега досадањег излагања, стално постојала и још увек постоји тежња, која је одликовала старо римско царство. У ствари старо римско царство одржавано је увек, све до 1806. године. То је истина била само титула, али та титула је значила и једно право. Носиоц те титуле сматрао је себе, иначе ту титулу не би ни узимао, за нешто више од осталих владара; он је био, у очима постојећег права, врховни владар, „император”. Носиоци те титуле водили су силне ратове са жељом, да тој титули, праву које та титула носи, прибаве пуну вредност. Што им није пошло за руком да томе праву, кога су они стално наглашивали, прибаве и силу, дошло је и отуда, што нису имали довољно војске за то. Кроз цео срдењи век ратна вештина пролази кроз једну огромну кризу. Војска је била везана искључиво за један сталез, за сталез племињски. У историји војничкој то су најгоре странице. То се огледа и у томе, што ондашњи свет покушава да стварне недостатке таке војне организације заглади многобројним и дивним песмама. Свет је осећао да му је војска у то време била потребна. Зато је почео да плете кићене венце јунацима и витезима — као што је гладно и напаћено робље пред крај римске

царевине недостатке и ругобу земаљског царства надокнађивало песмама о обиљу и лепоти небеског царства. То је ишло по оној народној:

Двије сеје брата не имале,
Па га вију у бијезу свиљу,
У бијезу па и у црвену...

Племињски сталеж био је везан за земљу, али ту земљу није обрађивао сам. Обрађивали су је сељаци, кметови; друга рука. Осим тога тај сталеж стално је ратовао, трошио се, гинуо. Услед тога он је вазда био у опасности да осиромаше, док је трећи сталеж, и ако ниског порекла, полако а стално дизао се и јачао. Даље тај је сталеж у исто време био и политички сталеж, и његова политика била је сепаратистичка, тежила је да ослаби средишњу власт, да ослаби државу саму. То је опет штетно дејствовало на њега самог као војника. Услед свега тога Турци су лако тукли све хришћанске војске у средњим вековима, док су хришћанске државе једна према другој биле немоћне. Ако су једна према другој успевале, то нису били стари римски војнички успеси, већ дипломатски; подвале: један владар успевао је да к себи примами одметнике другог владара и тако је ишло до у бесконачност. Истина се у то доба појављују најамничке војске. Али те војске нису ни из далека биле оно, што су биле старе римске војске, војске државотворне. Развитак привредног живота почиње пружати свету боље прилике за зараду него што би му их пружао војнички занат. Уз то проналазак Америке вуче на другу страну све што је боље и подузетнијег духа. У најамнике иду обично горштаци, који, по природи својој, нису у стању да војску дигну на већу висину. То су витези голаћи. Тај је свет по природи самовољан, неспособан да се подвргне стези и учлани у веће војне јединице; а само те две ствари могле су, и то су и учиниле, да створе нове војске, у ратну вештину унесу нова начела. Нарочите је муке због тога имао сам Ришеље. Када је Фран-

цуска унутра била потпуно ојачана и кад су вешто били спремљени сви савези са другим државама и изгледи за проширење границе Француске били одлични, Ришеље

НИКОЛА ПАШИЋ
Патријарх Српске Државе.

одједном је увидио да нема војске за остварење својих намера; био је принуђен да купује туђу војску да би извео најпотребније кораке у овој својој спољној политици!